

TA'LIM TURLARI

*Jo'rayeva Muxlisa Jovli qizi
Tufliyeva Orzugul Farxod qizi
UMFT universiteti talabalari*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim turlari, ularning mohiyati va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni yoritilgan. Formal, noformal, informal, masofaviy va inklyuziv ta'lim turlari tahlil qilingan. Har bir turning pedagogik vazifasi, afzalliklari va shaxs rivojiga ta'siri batafsil bayon qilingan. Maqola ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va shaxsni har tomonlama rivojlantirish bo'yicha ilmiy manba sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim turlari, formal ta'lim, noformal ta'lim, informal ta'lim, masofaviy ta'lim, inklyuziv ta'lim, pedagogika, shaxs rivoji

Kirish

Ta'lim inson hayotining barcha jabhalarida muhim ahamiyatga ega bo'lib, u shaxsning bilim, ko'nikma, malaka va ijtimoiy fazilatlarini shakllantiradi. Ta'lim turlari — bu ta'lim jarayonining mazmuni, tashkil etilishi, maqsadi va uslubiy jihatlariga ko'ra farqlanadigan yo'nalishlardir. Ta'lim turlari jamiyat ehtiyojlari, davlat ta'lim siyosati va o'quvchilarning individual xususiyatlariga bog'liq ravishda shakllanadi. Ular shaxsni har tomonlama rivojlantirish, kasbiy tayyorgarlik va ijtimoiy moslashuvni ta'minlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Formal ta'lim davlat tomonidan belgilangan standart va dastur asosida amalga oshiriladi. Bu ta'lim turi maktab, kollej, litsey, texnikum va oliy ta'lim muassasalarida rasmiy ravishda olib boriladi.

Formal ta'limning asosiy xususiyatlari:

- Rejalashtirilgan mazmun: o'quv dasturi va fanlar tartibi oldindan belgilangan.
- Nazorat va baholash: o'quvchilar bilimni baholash tizimi mavjud.
- Diplom va sertifikat: ta'limni yakunlagan o'quvchiga rasmiy hujjat beriladi.

Formal ta'lim shaxsni tizimli bilimlar bilan qurollantiradi, jamiyatda tan olingan kasbiy malaka beradi va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Noformal ta'lim rasmiy ta'lim muassasalaridan tashqarida, turli kurslar, treninglar, to'garaklar va seminarlar orqali amalga oshiriladi. Bu turdagi ta'lim o'quvchilarning qiziqishlari va individual ehtiyojlariga moslashtirilgan.

Noformal ta'limning afzalliklari:

- ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;
- shaxsiy qobiliyatlarni shakllantirish;
- hayotiy tajriba orqali bilimlarni mustahkamlash.

Bu ta'lim turi shaxsning uzluksiz o'rganish tamoyiliga asoslanadi va hayot davomida bilim olishga yo'naltiradi.

Informal ta'lim kundalik hayot jarayonida, shaxsning o'z tashabbusi bilan amalga oshiriladi. Kitob o'qish, tajriba orttirish, ijtimoiy muloqot va internet orqali bilim olish informal ta'limga kiradi. Informal ta'limning asosiy vazifasi shaxsning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, dunyoqarashini kengaytirish va kundalik hayotda qo'llash imkoniyatini yaratishdir. Bu ta'lim turi shaxsga ijtimoiy muhit bilan integratsiyalashish va o'z bilimini amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

Masofaviy ta'lim axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida amalga oshiriladi. Bu ta'lim turi o'quvchilarga vaqt va makondan qat'i nazar bilim olish imkonini beradi.

Masofaviy ta'limning afzalliklari:

- o'quv jarayonini moslashuvchan tashkil etish;
- mustaqil ishlash va o'zlashtirish sur'atini belgilash;
- onlayn resurslardan keng foydalanish imkoniyati.

Bugungi kunda masofaviy ta'lim zamonaviy jamiyatning raqamli muhitida muhim o'rin tutmoqda.

Inklyuziv ta'lim barcha bolalarni, jumladan imkoniyati cheklangan bolalarni ham ta'lim jarayoniga teng jalb qilishni nazarda tutadi. Bu ta'lim turi shaxsiy va ijtimoiy farovonlikni, tenglik va adolatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limning xususiyatlari:

- o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashuvchan yondashuv;
- jamiyatda bag'rikenglik va hurmat tamoyillarini shakllantirish;
- har bir bolaga bilim va ko'nikma olish imkoniyatini yaratish.

Inklyuziv ta'lim nafaqat shaxsiy rivojlanishni ta'minlaydi, balki jamiyat barqarorligini oshiradi.

Ta'lim turlari shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, uning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda jamiyat ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Turli ta'lim turlarini uyg'unlashtirish pedagogik jarayonni samarali qiladi va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyalash imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ta'lim turlari — shaxsni har tomonlama rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Formal, noformal, informal, masofaviy va inklyuziv ta'lim turlari bir-birini to'ldiradi va jamiyatda raqobatbardosh, bilimli va mas'uliyatli shaxslar tayyorlashga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogika ta'lim turlarini uyg'unlashtirish va moslashuvchan yondashuvni qo'llash orqali ta'lim samaradorligini oshirishga katta e'tibor qaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).
2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.